

I. STUPEŇ ZŠ

PŘEDSLABIKÁŘOVÉ OBDOBÍ

Fialová, I.: *Rozumíš mi?* Praha: Blug 1997.

Logopedická cvičení a hry s popisnými ilustracemi. Jsou vhodné k vyvození jednotlivých hlásek, k vysvětlení slov a slovních spojení pomocí obrázků. Mohou se využívat i později, a to v období, když se žáci-cizinci začínají seznamovat s jednotlivými písmeny české abecedy.

Linc, V.: *Tabulky ke čtení I.* Praha: SPN 1988.

Práce s obrázkovým materiálem – třídění, přiřazování, rozlišování tvarů a barev, časová posloupnost, obrázkový materiál pro vyprávění pohádky, určování pojmů jako *nahoře, dole, vpředu, vzadu, uprostřed, vpravo, vlevo* apod.

Perutková, J. – Svobodová, O.: *Logopedie v praxi.* Praha: Septima 1995.

Metodická příručka a obrázkový pracovní sešit mohou být využity jak pro logopedický nácvik zvukové stránky, tak i pro grafomotoriku žáků-cizinců

Sindelarová, B.: *Předcházíme poruchám učení.* Praha: Portál 1996.

Metodická příručka spojená s obrázkovým materiálem a zásobou her a textů k nácviku soustředěného vnímání řeči a pochopení jednoduchých pokynů.

Swierkoszová, J.: *Metoda dobrého startu.* Ostrava: Kasimo 1998.

Sleduje rozvoj psychomotoriky ve všech aspektech. Může sloužit jako vstupní etapa pro výuku čtení a psaní, přispívá k rozvoji řeči u předškoláků i žáků-cizinců.

Soubor s názvem Metoda dobrého startu obsahuje metodickou příručku, pracovní listy a audio kazetu.

Každá lekce má tři složky: *pohybovou, pohybově-akustickou a pohybově-akusticko-optickou.* *Osou hodiny je písnička,* která má nějaký děj, něco dětem vypráví. Každá vyučovací hodina je postavena na jiné písničce.

Při poslechu textu písničky pedagog ukazuje obrázky, které děj alespoň rámcově ilustrují. Po doznění melodie doporučujeme „převyprávět“ písničku ještě jednou. Předpokládáme, že své žáky-cizince učitel zná a ví, jaká forma výkladu bude pro ně nejvhodnější.

Ještě jednou, teď už s větším pochopením příběhu, si žáci-cizinci písničku poslechnou a učitel přejde k *pohybové fázi,* pohybovým cvičením. Cvičí se stále podle „ústřední melodie“ lekce, jednotlivé cviky jsou popsány v metodické příručce k *Dobrému startu.* Pedagog přechází k fázi *pohybově-akustické,* čili k písni a pohybu.

Na tabuli za doprovodu hudební nahrávky napíše pedagog grafický vzor. Pohyb ruky vede rytmické schéma písničky. Kruh znamená začátek psaní, šipka směr pohybu. Žáci tvoří předkreslený vzor z barevných šňůrek. Tentýž vzor si žáci-cizinci procvičují na velké ploše tabule.

Poslední je fáze *pohybově-akusticko-optická,* čili písnička-pohyb-grafický vzor, což je pro žáky-cizince nejobtížnější. Na pracovních listech se předepsané tvary postupně zmenšují, práce musí být preciznější, vyžaduje se *postup odshora dolů, zleva doprava.*

PRO ZAČÍNÁJÍCÍ ČTENÁŘE

Emerlingová, S.: *Když dětem nejde čtení (I, II)*. Praha: Portál 2006.

Tyto pracovní listy jsou zábavnou čítankou, určenou žákům-cizincům, kteří při běžné výuce čtení v první třídě nezvládli plynulé čtení otevřených slabik a slov z nich složených a kteří čtou bez porozumění. Pracovní listy jsou vhodné i pro individuální práci s dyslektickými dětmi integrovanými v běžných třídách základní školy, případně k výuce čtení ve specializovaných dyslektických třídách, zvláštních školách, a také k nácviku čtení v pedagogicko-psychologických poradnách, nebo v domácím prostředí pod vedením rodičů, s vyučujícím nebo se speciálním pedagogem. Jsou velmi vhodné i pro práci s žáky-cizinci.

Linc, V.: *Tabulky ke čtení I*. Praha: SPN 1988.

Práce s obrázkovým materiálem – třídění, přiřazování, rozlišování tvarů a barev, časová posloupnost, obrázkový materiál pro vyprávění pohádky, určování pojmů jako *nahoře, dole, vpředu, vzadu, uprostřed, vpravo, vlevo* apod.

V další fázi vede žáky-cizince k samostatnému tvoření slov podle obrázků vkládáním písmen do tabulky a tím k obohacování jejich slovní zásoby. Jednotlivé listy jsou seřazeny podle obtížnosti od slov s otevřenou slabikou až po tvoření krátkých vět.

Martínek, Z.: *Cvičné texty pro pomalejší čtenáře*. Praha: Blug 2002.

Publikace obsahuje krátké pohádky a bajky. Pod každým textem jsou zábavné úkoly, které se k textu vztahují. Jsou zaměřeny na funkce nezbytné pro kvalitní čtení – sluchová analýza a syntéza, rytmizace, orientace v prostoru, paměť.

Svou délkou i obtížností slov odpovídá text možnostem žákům-cizincům, kterým činí čtení problémy. Ke kontrole porozumění přispívají náměty k práci s textem, otázky a orientace v přečteném textu.

Michalová, Z.: *Základy čtení*. Havlíčkův Brod: Tobiáš 2005.

Značnou část učebnice Čtení I (1. a 2.–3. roč.) tvoří práce s písmenem a slabikou. Z obsahového hlediska je systematicky pracováno s otevřenou slabikou, zavřenou slabikou, otevřenou slabikou ve slovech dvojslabičných a zavřenou slabikou na konci slov.

Učebnice poslouží žákům 1. tříd jako doplněk slabikáře, dále je určena dyslektikům (konec 1. třídy, 2. třída, příp. 3. třída) pro zvládnutí uvedených partií a všem žákům s obtížemi i charakteru nedyslektického. Je vhodná i pro žáky z cizojazyčného prostředí.

Pavlová, J.: *Barevná čeština pro prvňáčky*. Praha: SPN 2007.

***Barevná čeština pro druhý ročník*.** Praha: SPN 2006.

Publikace je určena k procvičování probraného gramatického učiva neobvyklou formou. Pracuje s barvami, prostorovou představivostí, kombinačními schopnostmi žáka-cizince. Jednotlivé úkoly se dají podle potřeby používat jak během školního roku, tak i k závěrečnému shrnutí a opakování na konci ročníku. Obsahuje vždy učivo konkrétního ročníku předepsané osnovami. Žáci se zde setkají s úkoly na principu omalovánek, hádanek, křížovek, ale i s cvičeními doplňovacími, učí se také používat získané znalosti v nových textech.

Staudková, H.: *Pracovní sešit ke slabikáři (1. a 2. díl)*. Praha: Alter 2009.

Žáci-cizinci jsou podněcováni k tomu, aby se naučili naslouchat promluvám druhých lidí a vhodně na ně reagovat při volných dramatizacích, simulovaných rozhovorech či hrách.

Do kategorie problémových úloh lze zařadit ty, v nichž jsou některá slova nahrazena obrázky. Žák-cizinec musí slovo, kterým obrázek nahradí, užít ve vhodném tvaru. To předpokládá porozumění čtenému textu. U žáků-cizinců se tak začíná rozvíjet jedna z nejdůležitějších kompetencí, a to kompetence čtení s porozuměním.

Škodová, S.: *Domino – Český jazyk pro malé cizince I.* Praha: Wolters Kluwer 2010.

Učebnicový soubor se skládá z učebnice, cvičebnice, metodiky pro pedagogy a CD. Je určený pro výuku jinojazyčných žáků prvního stupně základní školy, zvl. pro 1. ročník ZŠ. Vychází z Evropského portfolia jazyků a je vstupem do osvojování si češtiny hravou cestou.

Soubor zahrnuje barevnou učebnici pro žáky, pracovní sešit pro žáky, metodickou příručku pro učitele a CD se zvukovými nahrávkami básniček, dialogů a herních aktivit obsažených v učebnici. Je využitelný jak při individuální výuce, tak při skupinovém vyučování. Učebnicový soubor zohledňuje zvláštnosti žáka stojícího na prahu gramotnosti, tedy jednak jeho omezenou, či nulovou znalost čtení a psaní, jednak období názorného myšlení, které se zaměřuje na vnímání konkrétních předmětů nebo jejich obrázků a manipulaci s nimi.

Barevná učebnice zahrnuje materiál určený jednak pro prezentaci vybraných gramatických jevů, jednak slouží pro upevňování dovednosti poslechu s porozuměním. Dále přináší vizuální oporu pro nácvik komunikačních dovedností. Gramatická složka je do učebnice zapracována pomocí komunikačně upravených postupů audioorální metody, tj. učitel nikdy žákům nepředstavuje gramatický jev popisným způsobem, ale žáci si jej osvojují pomocí různých komunikačních aktivit. Učebnice je vystavěna na bohatém barevném ilustračním materiálu, který žákům slouží jako překladová a explanační složka. Vzhledem k nízké či nulové gramotnosti cílové skupiny je textová složka minimalizována, učebnice se opírá o propojení složky vizuální a audiální. Důsledně také poskytuje materiál pro nácvik fonetických jevů, a to v podobě básniček a říkadla.

Škodová, S.: *Domino – Český jazyk pro malé cizince II.* Praha: Wolters Kluwer 2012.

Učebnicový soubor se skládá z učebnice, cvičebnice, metodiky pro učitele a CD.

Navazuje na první díl učebnice, rozvíjí jednotlivé jazykové kompetence žáků. V návaznosti na první díl se žáci-cizinci učí více pracovat s grafickou podobou jazyka. Učebnice je určena pro žáky-cizince 2. a 3. tříd. Pro žáky cizince se slovanským mateřským jazykem ji lze použít i v 1. ročníku.

Treuová, H.: *Čítanka pro dyslektiky I.* Havlíčkův Brod: Tobiáš 1997.

Čítanka se zabývá opětvným nácvikem čtení u žáků, kteří jeho techniku nezvládli v prvním ročníku. Čítanka je určena především pro frontální práci ve specializovaných třídách, ale s úspěchem ji lze využít i k práci individuální nebo ve skupině žáků-cizinců.

Žáček, J.: *Slabikář.* Praha: Alter 2012.

Oblíbený slabikář s vlnnými texty J. Žáčka obsahuje slabiky a slova pro nácvik uvědomělého čtení, dětské básně, říkadla a krátké příběhy s častou frekvencí přímé řeči.

Žáček, J.: *Moje první čítanka.* Praha: Alter 2009.

Čítanka obsahuje pokračování příběhů malého Toma, s nímž se žáci seznámili ve Slabikáři, dále pohádky (i dramatizaci), básně, hádanky a lidová říkadla z Čech a Moravy. Závěr knihy je věnován nácviku čtení některých slov (ta lze vystříhovat a volně s nimi pracovat).

Žáček, J.: *Malý čtenář.* Praha: Alter 2011.

Knihka obsahuje pokračování příběhů malého Toma. Zahrnuje i básně, říkadla, hádanky a pohádky. Úkoly k jednotlivým článkům a slova pro nácvik čtení jsou v závěru učebnice, která je svým obsahem a formou vhodná k aktivní práci s literárním textem i pro žáky-cizince.

DOPLŇKOVÉ MATERIÁLY

Učební systém *Logico Piccolo.* Praha: Mutabene 2000.

Tento učební systém se skládá z rámečku a sady výukových karet k jednotlivým předmětům. Zahrnuje věkové skupiny od předškoláků až po pátý ročník ZŠ. Může se používat ve skupině nebo samostatně, rozvíjí schopnost sebekontroly, logického myšlení, čtenářských dovedností, kooperaci se spolužáky. V každém souboru je 16 karet. Karta se zasune do rámečku a barevné knoflíky se přisouvají ke správné odpovědi; po vyřešení všech deseti úkolů se karta otočí a porovnají se barvy a správné vyřešení úkolů.

Materiál umožňuje vlastní tempo výuky v souladu s individuálními schopnostmi a zájmy žáka, obsahuje série cvičení pro všechny důležité oblasti učiva, různé stupně obtížnosti v rámci každého souboru, jednoznačné a věku odpovídající formulace úloh a díky vlastní kontrole vede žáky k vlastní zodpovědnosti, podporuje koncentraci, pozornost a trpělivost při ideální kombinaci učení a hry, kognitivních a manuálních procesů. Učební systém motivuje žáky, dává možnost pracovat s žáky jednak individuálně (podle jejich úrovně talentu a nadání), jednak i ve skupině (skupinové vyučování, jež podporuje kooperaci žáků).

PRO POKROČILEJŠÍ ČTENÁŘE

Gjurová, N.: *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky*. Praha: Portál 2011.

Publikace obsahuje více než třicet podrobně zpracovaných návrhů příprav na vyučovací hodinu, pomůcky pro jednotlivé lekce, obrázkový zásobník a k němu náměty pro práci, pohádky, básničky.

Jucovičová, D.: *Interaktivní učebnice českého jazyka*. Praha: D+H 2011.

Jedná se o interaktivní učebnici, která přináší průřez učivem jazykové výchovy na prvním stupni ZŠ. Učivo je rozděleno do základních okruhů, ke každému okruhu je přiložen metodický list, pokyny pro žáky a soubor pomůcek.

Kuchařová, J.: *Příklady pro samostatnou práci při odstraňování poruch učení*. Ostrava: Grafie 2006.

Soubor pracovních listů, které lze využít bez ohledu na postupný ročník a věk i u dětí netrpících specifickými poruchami učení, tedy i u žáků-cizinců, se kterými je zapotřebí častěji opakovat a procvičovat učivo.

Michalová, Z.: *Čítanka pro dyslektiky (II, III, IV)*. Havlíčkův Brod: Tobiáš 2005.

Čítanka je zaměřena na zdokonalování techniky čtení, čtení s porozuměním a trénink krátkodobé paměti. Obsahuje ukázky z četby pro příslušnou věkovou kategorii, se kterými se dále zajímavým způsobem pracuje.

Je určena žákům 4. ročníků, ale především 5. ročníků. Publikace navazuje na *Základy čtení I* téže autorky. Texty jsou voleny tak, aby svou rozmanitostí přitáhly ke čtení. Zpočátku jsou jednodušší, postupně však jejich náročnost stoupá.

Před většinou článků jsou ve sloupcích vypsána obtížná slova určená k nácviku čtení. Kromě nich jsou v některých pasážích čítanky ve stejné grafické úpravě uvedena také slova, která s obsahem článků nesouvisí, ale vhodně slouží k docvičování techniky čtení. Tam, kde je zapotřebí k jejich plnění využít psacího náčiní, lze stránky vkládat do průsvitných fólií, na které lze psát obyčejnou tužkou. Předpokládá se, že žák bude mít při plnění úkolů k dispozici i další potřebné pomůcky, jako je měkčidlo, bzučák, přehledy pravidel, barevná pravidla, dyslektická tabulka, stírací tabulka apod. Za většinou článků jsou ještě různé otázky a úkoly zaměřené na rozvoj slovní zásoby a nácvik písemného vyjadřování. Součástí sešitu jsou také úlohy na rozvoj zrakového a sluchového vnímání.

Pavlová, J.: *Barevná čeština pro třetí úky.* Praha: SPN 2007.

Barevná čeština pro čtvrté úky. Praha: SPN 2011.

Publikace slouží k procvičování probraného gramatického učiva neobvyklou formou. Pracuje s barvami, prostorovou představivostí, kombinačními schopnostmi žáka. Jednotlivé úkoly se dají používat podle potřeby „na přeskáčku“, a to během roku nebo k závěrečnému shrnutí a opakování.

Pokorná, V.: *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení.* Praha: Portál 2007.

Obsahuje velkou zásobu nápadů pro práci s jazykem ve všech jeho složkách, zabývá se sluchovou diferenciací řeči, zrakovou percepcí tvarů, prostorovou orientací, nácvikem sekvencí, posloupnosti, koncentrací pozornosti, paměti, rozvojem obratnosti vyjadřování, rozvojem slovní zásoby. Věnuje se technice nácviku čtení, významovými vztahy mezi pojmy, čtení s porozuměním textu.

Svobodová, J.: *Učíme se česky I (pracovní učebnice).* Liberec: Harry Putz 2012.

Učebnice je určena především pro žáky-cizince mladšího školního věku bez znalosti zprostředkujícího jazyka. Základním cílem je co nejrychleji integrovat žáka-cizince do školního kolektivu, a proto témata vycházejí z reálných potřeb základní komunikace žáka-cizince s učitelem a se spolužáky. Učebnice má pracovní formu, je využitelná k individuální i skupinové výuce. Obsahově se zaměřuje na konkrétní vyučovací předměty a situace, ve kterých lze využít obrazové přílohy.

Šup, R.: *Čtení s porozuměním.* Praha: ŠUP 1995.

Práce s obrázky, krátké detektivní příběhy s mapami a náčrtky, slova jako *vetřelci* apod. Tvořivě pojaté rozvíjení kompetence čtení s porozuměním. U žáků-cizinců mladšího školního věku je tato publikace velmi oblíbená, náročnost úkolů stoupá postupně, lze tedy vybrat právě takový úkol, který žák v určitém období zvládne.

Treuová, H.: *Pracovní sešit pro nápravu vývojových poruch v českém jazyce I, II.* Havlíčkův Brod: Tobiáš 2010.

Oba sešity nabízejí velké množství materiálu ke zmírnění nebo k úplnému odstranění následků vývojových poruch učení. Jsou vhodnou pomůckou nejen při frontální práci ve specializovaných třídách, ale i při práci individuální, skupinové nebo při individuální logopedické péči. Vhodné i pro žáky-cizince.

DOPLŇKOVÉ MATERIÁLY

Nováková, S. a kol.: *Evropské jazykové portfolio pro žáky do 11 let.* Plzeň: Fraus 2002. (Online aplikace EJP www.evropskejazykoveportfolio.cz je dostupná zdarma všem uživatelům ve čtyřech jazykových mutacích – české, anglické, německé a francouzské.)

Evropské jazykové portfolio (EJP) by se mělo stát oficiálním evropským dokladem každého žáka, který názorně a podle mezinárodně stanovených a srovnatelných kritérií vytvořených Radou Evropy informuje o dosažených jazykových znalostech a kompetencích.

EJP, které se skládá ze tří vzájemně propojených částí – *Jazykového pasu, Jazykového životopisu a Sbírký*, má umožnit, aby v podmínkách jednotné Evropy měl každý žák u sebe dokument, ve kterém je uvedena a potvrzena určitá úroveň osvojení cizího jazyka. Text Portfolia je přeložen do angličtiny, němčiny a francouzštiny, tedy do těch cizích jazyků, které se v českých školách nejčastěji vyučují.

Škodová, S.: *Čeština pro žáky-cizince: Pracovní karty pro začátečníky.* Úvod do seriálu 10 metodických příspěvků pro výuku ČJ u žáků-cizinců na 1. stupni ZŠ. Dostupné na: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/9409/CESTINA-PRO-ZAKY-CIZINCE-PRACOVNI-KARTY-PRO-ZACATECNIKY.html/>.